

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะความขัดแย้ง (Conflict) เป็นธรรมชาติหนึ่งของสังคม อันจะปรากฏอยู่ในทุกตำแหน่งแห่งที่ ตราบเท่าที่มีมนุษย์ในสังคมยังคงมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน นักคิดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองเชื่อว่า โครงสร้างของสังคมได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผันแปรไปตามการเคลื่อนตัวของประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม การเปลี่ยนแปลงหนึ่งที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมก็คือ ความสัมพันธ์ที่มีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ปกครองมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายซึ่งเป็นผู้ถูกปกครอง ภายใต้ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เสมอภาคกันเช่นนี้ สภาพทางสังคมจึงมีความขัดแย้งทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม รวมไปถึงสถาบันสื่อสารมวลชนที่ได้เข้าไปมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งนั้นด้วย

ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ภาพสะท้อนหนึ่งของความขัดแย้งในสังคมไทย ระหว่างชุมชนมุสลิมกับรัฐไทย เป็นการปะทะกันระหว่างผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่าย ซึ่งเป็นผู้ถูกปกครองที่มีพื้นฐานความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม ความขัดแย้งที่เป็นไปอย่างยืดเยื้อยาวนานร่วมศตวรรษ ได้เพาะบ่มให้เป็นปัญหาอันมีความสลับซับซ้อน ซึ่งรัฐไทยในฐานะของผู้ปกครองได้พยายามแก้ไขตลอดมา สำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้างตามแต่เหตุแห่งปัจจัย สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ ได้กลับมาเป็นประเด็นอีกครั้งตั้งแต่ต้นปี 2547 จากเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันทหารพัฒนาที่ 4 ค่ายนราธิวาสราชนครินทร์ อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส เหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็น "ปฐมบท" ของปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรูปแบบใหม่ ที่ได้ทวีความรุนแรงจนไม่มีทีท่าว่าจะยุติลงแต่อย่างใด

ภายใต้บริบทของปัญหาดังกล่าวที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนนั้น ทั้งในแง่มุมมองเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ในอีกด้านหนึ่งยังได้ปลุกให้โลกทางวิชาการเกิดความตื่นตัวขึ้นอีกด้วย ความกระหายใคร่รู้ต่อการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นแรงดึงดูดให้มีการทบทวนและแสวงหา "องค์ความรู้" สำหรับการทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ที่มีได้จำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่เพียงแง่มุมมองของ ประวัติศาสตร์และ

ความมั่นคงเหมือนอย่างที่เคยศึกษากันมาก่อน แต่ได้ขยายความสนใจไปสู่ศาสตร์อื่น ๆ อีกด้วย เช่น สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์และการสื่อสารมวลชน

สิ่งหนึ่งซึ่งคงปฏิเสธได้ยากก็คือ เมื่อสถาบันสื่อสารมวลชนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในฐานะผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารให้แก่สาธารณชนด้วยแล้ว "องค์ความรู้" ทางนิเทศศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อการหยิบยก มาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าว ที่จะเปิดมุมมองทางการศึกษาปัญหาสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ในแง่มุมใหม่ ๆ เพื่อจะอธิบายความขัดแย้งที่ยังคงดำรงอยู่เสมอมา ของผู้ส่งสารที่ เป็นฝ่ายของรัฐในฐานะผู้ปกครองกับผู้รับสารในฐานะผู้ถูกปกครองและยังเป็นกลุ่มชนที่รัฐถือว่าเป็นกลุ่มที่สร้างปัญหา ปัญหาดังกล่าวยังคงรอคอยการศึกษาและสร้างความกระจ่างให้บังเกิดขึ้น ในอีกหลายแง่มุมของปรากฏการณ์ที่กำลังเป็นไปอยู่ในขณะนี้

สถานการณ์สื่อมวลชนไทย ปี 2547 - 2548 และปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

ปี 2547 เป็นช่วงของการเปลี่ยนผ่านที่มาพร้อมกับการสิ้นสุดของวาระแรกของการ บริหารงานของพรรคไทยรักไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ประกาศให้ปี 2545 เป็นปีแห่งการแทรกแซงสื่อ ขณะที่ปี 2546 เป็นปีแห่งการกวาดต้อนสื่อ เพราะมีข้อมูลเชิง ประจักษ์ว่า เกิดปรากฏการณ์หลายอย่างซึ่งชี้บ่งว่า รัฐบาลได้เข้ามาแทรกแซงการทำงานของ สื่อมวลชน ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะรับรองและสนับสนุนสิทธิ เสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารและแสดงความเห็นของสื่อมวลชนไว้อย่างชัดเจน มากกว่า รัฐธรรมนูญฉบับไหน ๆ ที่เคยมีมาใช้บังคับในประเทศนี้

ปี 2547 ยังถือได้ว่าเป็นปีแห่งการแบ่งแยกและทำลายสื่อมวลชนไทย เนื่องจากตลอดปี 2547 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มักบริภาษถึงการทำงานของสื่อมวลชนไทยด้วยถ้อยคำที่ดูหมิ่นดู แคลนอยู่เนือง ๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาและบริภาษเหล่านั้นเป็นการขึ้น่าที่ชี้ให้สาธารณะเห็นว่ การทำงานของสื่อมวลชนเป็นไปด้วยอคติและไม่เป็นที่ปรารถนาดีต่อบ้านเมือง ดีแต่เอาแต่ ประโยชน์ขององค์กรและไม่มีแม้แต่ความรู้ ข้อกล่าวหาและคำติเตียนนั้นเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดย ที่องค์กรสื่อมวลชนก็มีได้ตอบโต้เพราะตระหนักดีว่า ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะทำเช่นนั้น เพราะ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์และคำชี้แจงและสาธารณชนสามารถจะวินิจฉัยข้อ กล่าวหาเหล่านั้น ได้จากงานที่สื่อมวลชนได้นำเสนอทุกเมื่อเชือวันอยู่แล้ว

บ่อยครั้งที่ความไม่พอใจของนายกรัฐมนตรีพุ่งเป้าไปที่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษฉบับในประเทศคือ หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์และหนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น ครั้งหนึ่งถึงกับระบุว่า น่าเสียใจที่หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับนี้ไม่มีหัวใจของความเป็นไทย ก่อนหน้าที่ พ.ต.ท.ทักษิณ จะประกาศชัดเช่นนั้น นายวีระ ประทีปชัยกุล บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ถูกปลดออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 แต่แวดวงสื่อสารมวลชนไทยตระหนักดีว่า นั่นเป็นผลพวงมาจากความไม่พอใจที่รัฐบาลมีต่อหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว การทำลายความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนด้วยวิธีการเช่นที่ว่า แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะแบ่งแยกประชาชนออกจากสื่อมวลชนอย่างชัดแจ้ง

มาตรการแบ่งแยกและทำลาย ไม่ได้ถูกนำมาใช้จัดการสื่อเอกชนที่ขอวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเท่านั้นหากแต่ถูกนำไปจัดการกับสื่อของรัฐด้วย หลังจากเกิดเหตุการณ์ความสงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้จัดระเบียบสื่อของรัฐใน 3 พื้นที่นี้ใหม่ รวมทั้งเข้มงวดในการนำเสนอข่าวสารเรื่องของการก่อวินาศกรรมภาคใต้ ที่นำเสนอผ่านสื่อของรับทุกประเภท ในที่สุด พ.ต.ท.ทักษิณ ได้กำหนดนโยบายใหม่โดยให้กองทัพเรียกคืนสื่อของรัฐที่ให้สัมปทานแก่เอกชนคืนทั้งหมด เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการปลูกกระแสลัทธิชาตินิยมขึ้นมาโดยหวังว่า จะช่วยแก้ไขสถานการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ ซึ่งกองทัพบกก็ได้สนองนโยบายทันทีด้วยการทบทวนสัญญาเอกชนที่เช่ารายการวิทยุในเครือกองทัพบกซึ่งมีอยู่จำนวนมาก

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สนับสนุนให้ผู้มีความเห็นสนับสนุนรัฐบาลอย่างสุดซึ้งและทัศนคติที่ไม่ดีต่อสื่อมวลชนรวมทั้งองค์กรเอกชนต่าง ๆ ซึ่งมักจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมาเป็นกระบอกเสียงทางอ้อม พร้อมทั้งเปิดให้สื่อของรัฐเป็นเวทีในการตอบโต้สื่อและความคิดเห็นด้านลบที่มีต่อรัฐบาล โดยดำเนินกลยุทธ์บายเช่นเดียวกับที่นายกรัฐมนตรี ทำการตอบโต้โดยใช้รูปแบบการแบ่งแยกความคิดนี้สร้างบรรยากาศการเผชิญหน้าขึ้นมาในสังคม ซึ่งหลายฝ่ายได้แสดงความกังวลว่าจะนำไปสู่ปัญหาความแตกแยกและความรุนแรงในสังคม เพราะมีลักษณะคล้ายกับช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์วงการสื่อสารมวลชนไทยโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ต้องจารึกไว้ว่า ในปี 2547 นี้ บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) ต้องจ่ายเงินจำนวน 10 ล้านบาทให้กับ พล.ต.อ.เสรี เตมียเวส รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หลังจากสองฝ่ายได้ฟ้องร้องกันในคดีหมิ่นประมาทกว่า 40 คดี แต่ในที่สุดก็สามารถตกลงประนีประนอม ยอมความกันได้ ตามเงื่อนไขดังกล่าวนี้ว่าเป็นการจ่ายค่าชดเชยเพื่อยุติการฟ้องร้องที่มีมูลค่าสูงสุดในวงการหนังสือพิมพ์ ขณะที่หนังสือพิมพ์

ไทยโพสต์และ น.ส. สุภิญญา กลางณรงค์ เลขาธิการคณะกรรมการเพื่อการปฏิรูปสื่อ ถูกบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ฟ้องฐานหมิ่นประมาทที่ได้ดำเนินทั้งคดีอาญาและแพ่งเรียกค่าเสียหาย 400 ล้านบาท จากการเสนอข่าว “เอ็นจีโอประจาน 5 ปี ไทยรักไทย ชินคอร์ปรวาย” ภายหลังโจทก์ได้ทำการถอนฟ้องในเดือน มีนาคม 2549 (รายงานประจำปีสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทยปี 2548)

อย่างไรก็ดี สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ผันแปรไปอย่างน่าตระหนก จำนวนคนที่บาดเจ็บล้มตายลงไปเรื่อย ๆ ทั้งยังบ่มความไม่เข้าใจและความรุนแรงให้แพร่ระบาดไปในสังคมอย่างรวดเร็ว ภายใต้ความไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นแน่ สื่อมวลชนก็ตกเป็นเป้าหมายดีด้วยว่าเป็นส่วนหนึ่งของการขยายผลความรุนแรงนั้นด้วย ราวต้นปี 2548 องค์การสื่อฯ โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จัดโครงการศึกษาปัญหาสภาพปัญหาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ก็พบว่าข้อมูลจากทุกฝ่ายในพื้นที่เป็นข้อมูลคนละชุดกับที่เคยได้ยินได้ฟังจากรัฐบาล โดยเฉพาะจากนายกรัฐมนตรีนั่นเอง จึงต่างไม่แน่ใจว่านโยบายการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้กำลังเดินมา “ถูกทาง” อย่างที่ประกาศแล้วซ้ำอีกหรือไม่ เพราะสถานการณ์ความรุนแรงที่ทุกคนได้ยินได้ฟังตลอดเวลาก็คือ สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน

มีนาคม 2548 ภายหลังจากคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ (กอส.) ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลไม่นาน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้เชื่อมต่อกับ กอส. ในการเสนอชุดโครงการสื่อสันติภาพ จนนำไปสู่การจัดตั้ง “โต๊ะข่าวภาคใต้” อย่างเป็นทางการ โดยมีแนวทางการสร้างศูนย์ข่าวอิสระ การทำข่าวเฉพาะปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแง่มุมที่กว้างขวางการรายงานเหตุความรุนแรงรายวัน เพื่อให้สื่อมวลชนทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นได้นำไปใช้ โดยทำหน้าที่เป็นเลนส์ส่องขยายรายละเอียดในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทั้งเจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน พื้นที่และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ บนพื้นฐานของแนวคิดสื่อสันติภาพ (Peace Journalism) จนกลายมาเป็น “ศูนย์ข่าวอิศรา” อย่างเป็นทางการและมีผลงานเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์คือ www.tjanews.org มีรายงานข่าวและบทความมากกว่า 1,600 ชิ้น ในช่วงระยะเวลาปีกว่าๆ และถูกสื่อทุกแขนงนำไปอ้างอิง นำเสนอและผลิตซ้ำมากถึง 507 เรื่องและยังถูกนำไปใช้ในการเป็นข่าวสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง การถือกำเนิดของ “โต๊ะข่าวภาคใต้” หลายคนในแวดวงสื่อสารมวลชนถือว่าเป็นการปฏิรูปเจียบของสื่อมวลชนไทย

Antonio Gramsci (1890 - 1937) นักคิด นักเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายซ้ายชาวอิตาลี ได้เสนอแนวคิดเรื่องการเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) ไว้ว่า แม้รัฐจะมีทั้งเครื่องมือควบคุมอุดมการณ์และกองกำลังติดอาวุธ ทั้งทหารและตำรวจ สำหรับใช้ควบคุมประชาชนให้สยบยอมอยู่ภายใต้อำนาจ แต่รัฐก็ต้องพยายามใช้วิธีการโน้มน้าวใจให้ประชาชนยอมเชื่อฟังหรือให้เห็นด้วยกับรัฐในทางการเมือง (Political Consensus) (อ้างในอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2542: 72)

ข้อเสนอของ Gramsci ในเรื่อง การเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony) ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อรัฐใด ๆ เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในรัฐ สิ่งที่รัฐต้องการให้เกิดขึ้นก็คือ การสร้างความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) หรือฉันทามติจากผู้คนส่วนใหญ่ที่เป็นพลเมืองของรัฐ ให้เกิดขึ้นด้วยการใช้อุดมการณ์เป็นตัวเชื่อม (Social cement) เพราะเมื่อใดที่รัฐและชนชั้นปกครองฝ่ายหนึ่งต่อสู้กับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม รัฐมีความจำเป็นในการครองความเป็นผู้นำทางศีลธรรม วัฒนธรรม ความคิดและทางการเมือง ด้วยการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ (Political Legitimation) ผ่านกลไกของรัฐที่มีอยู่ 2 ประการก็คือ

- กลไกด้านการควบคุม / ปราบปราม อันได้แก่ การใช้กำลังทหารตำรวจ เพื่อควบคุมพลเมืองให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การควบคุมแบบ "ไม้แข็ง" ที่ควบคุมมิให้พลเมืองในปกครองนอกกลุ่มนอกทางหรือกระทำผิด
- กลไกด้านอุดมการณ์ อันได้แก่ กลไกที่ไม่ได้ใช้ความรุนแรง แต่ใช้ผ่านการครอบงำทางความคิดเช่น ศาสนา โรงเรียน ครอบครัว และสื่อมวลชน ซึ่งเป็นวิธีการควบคุมแบบ "ไม้นวม" ที่ทรงประสิทธิภาพและสามารถทำงานได้ตลอดเวลา

เมื่อไรก็ตามที่กลไกทางอุดมการณ์ ทำงานมีประสิทธิภาพดีเท่าใด กลไกการใช้กำลังเพื่อการปราบปรามในสร้างความชอบธรรม ก็จะต้องทำงานได้ทรงประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น โดยกลไกทางอุดมการณ์อันสำคัญอันหนึ่ง ที่รัฐมีอภิสิทธิ์ในความเป็นเจ้าของและสามารถเข้าถึงได้ก็คือ "สื่อมวลชนของรัฐ" นั่นเอง

ในข้อเขียนหนึ่งของ Stuart Hall นักคิด นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ชาวอังกฤษ ได้เสนอไว้ก็คือ Policing Crisis: Mugging, the State, and Law and Order (1978) สะท้อนถึงการที่รัฐ

ใช้สื่อมวลชนในการสร้างความชอบธรรมของรัฐว่า ระบบสื่อสารมวลชนยังเป็นเครื่องมือของชนชั้นอำนาจ ในการสร้างความชอบธรรมแก่กลุ่มของตน วิธีการทำงานของสื่อมวลชนไม่เพียงแต่สะท้อนความเป็นจริงทางสังคม (Reflection of social reality) หากแต่เป็นฝ่ายที่จัดระเบียบให้แก่ความเป็นจริงของสังคม โดยนัยนี้เป็นฝ่ายสร้างความเป็นจริง (social construction of reality) เป็นความจริงที่สื่อมวลชนสร้างภาพความเป็นจริงให้แก่รัฐ ซึ่งเป็นการสนับสนุนการครองความเป็นเจ้าของชนชั้นปกครองต่อไป (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2542, อ้างแล้ว)

"วิทยุกระจายเสียง" คือสื่อสารมวลชนรูปแบบหนึ่ง ที่รัฐนำมาใช้เป็นกลไกเพื่อสร้างความชอบธรรม โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ มีลักษณะความเป็นกลไกของรัฐอย่างชัดเจน จากการที่รัฐเข้ามาควบคุมทั้งในระดับตามกฎหมาย (legal control) และการควบคุมในระดับการปฏิบัติการ (operative control) ทำให้เสรีภาพในการประกอบวิชาชีพ (relative autonomy) มีอยู่ค่อนข้างจำกัด ทำให้การทำงานแฝงไว้ด้วยการรับใช้ผลประโยชน์ของรัฐทั้งสิ้น (สมสุข หินวิมาน, 2534: 3) แต่ในขณะเดียวกัน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ก็มีความน่าเชื่อถือสูงเช่นกัน เนื่องจากคุณสมบัติที่สำคัญคือ ความน่าเชื่อถือสูงของแหล่งข่าว การนำเสนอข่าวที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ความสามารถในการนำเสนอข่าวได้เร็วกว่าสื่ออื่น การให้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้และความปลอดภัยในการนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปพูดคุยหรือเล่าต่อโดยไม่ต้องกลัวว่าจะมีความผิด (ศุภวรรณ สัจจพงศ์, 2532: 1-2)

ถึงแม้ว่าสื่อของรัฐจะมีความน่าเชื่อถือและเป็นทางการเพียงใดก็ตาม แต่การนำเสนอข่าวกรณีปัญหาชายแดนภาคใต้ ยังไม่สามารถที่จะชี้ให้เห็นได้ว่า จะสามารถนำพาไปสู่บรรยากาศแห่งเห็นพ้องต้องกันและสมานฉันท์ตามที่รัฐต้องการเสมอไป การสร้างความเห็นพ้องต้องกันนี้ยังไม่สามารถที่จะบอกได้ว่า คือความเห็นพ้องของคนกลุ่มใด จึงอาจเป็นเพียงแค่ความต้องการที่รัฐต้องการสร้างความเป็นเอกภาพในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวให้เกิดขึ้นกับพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ อาจถูกผลักดันให้ตกเป็นเพียงสถานะของพื้นที่ชายขอบ ที่รัฐจะดำเนินการอย่างไรก็ได้โดยไม่ต้องฟังเสียงโต้แย้ง ซึ่งนั่นก็เท่ากับว่าสภาพความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่จะยังคงดำรงอยู่ตลอดไป

มีรายงานการศึกษาบางชิ้น อาจะพอบอกกล่าวถึงความสับสนของข้อมูลและความแตกต่างหลากหลายทางความคิดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่ได้ขยายตัวออกในหมู่ประชาชนในพื้นที่ว่ายังเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจ สำหรับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ รายงานการสำรวจข้อมูลประชาชนในจังหวัดปัตตานีในระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ - 4 มีนาคม 2547 ผลการศึกษา

แสดงว่า ประชาชนส่วนมากเห็นว่า สาเหตุของการก่อความไม่สงบในพื้นที่ เกิดจากการฉวยโอกาส แก่แค้นในเรื่องส่วนตัวและกลุ่มฉวยโอกาสสร้างสถานการณ์ เพื่อแก้แค้นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐสร้างสถานการณ์ สิ่งที่น่าคิดก็คือว่า สาเหตุเรื่องการแข่งขันแย่งชิงดินแดนที่รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามจะอธิบาย กลายเป็นสาเหตุ อันดับที่ทำให้ในการเรียงอันดับคะแนนความคิดเห็นดังกล่าว และเป็นที่น่าสังเกตว่าประชาชนส่วนใหญ่มองปัญหาของความไม่สงบว่าเกิดจากสาเหตุความขัดแย้งในเรื่องส่วนตัวและการสร้างสถานการณ์เป็นสำคัญ (ศรีสมภพ จิตรภิมภรณ์ศรี, 2548: 88)

ไม่ว่าสาเหตุความรุนแรงในชายแดนภาคใต้จะมาจากสาเหตุใดก็ตาม แต่สิ่งที่ปรากฏชัดในหลายต่อหลายกรณี เช่น กรณีกรือเซะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 และกรณีตากใบ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 หรือการอุ้ม – ฆ่า ผู้ต้องสงสัยในหลาย ๆ กรณีได้ชี้ให้เห็นว่ารัฐได้ใช้ความรุนแรงในการปราบปรามแล้ว คำถามที่สำคัญจึงมีอยู่ว่ารัฐได้สร้างความชอบธรรมให้กับตนเองอย่างไร และมีการสื่อสารไปสู่ประชาชนอย่างไร ถึงแม้ว่ารัฐจะมีความพยายามอย่างยิ่งยวดในการสร้างความชอบธรรมนั้น (Political legitimation) ผ่านทางสื่อมวลชนก็ตาม แต่ในความเป็นจริงสิ่งที่จะอาจเกิดขึ้นได้ก็คือ ความคลาดเคลื่อนในการเข้ารหัส (Aberrant decoding) ของอุดมการณ์ตามที่รัฐต้องการ จากการที่ผู้รับสารมีการตีความที่แตกต่างกันออกไป ทำการโต้แย้งหรือปฏิเสธรหัสนั้นจนไม่เป็นไปตามความประสงค์ของรัฐ

การตีความของกลุ่มผู้รับสาร (Audience decoding) นั้น Stuart Hall ได้เสนอไว้ว่า มีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ การตีความตามที่คุณส่งสารต้องการ (Preferred reading) การต่อรองต่อความหมายและตีความต่างไปจากความตั้งใจของผู้รับสารแต่ไม่ได้คัดค้านโดยตรง (Negotiated reading) และตีความแตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสารโดยตรง (Oppositional reading) หรืออ่านรหัสต่างจากอุดมการณ์ที่มีอำนาจส่งมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2541) ดังนั้น ความหมายในอุดมการณ์ในขณะที่ถูกส่งออกไปกับความหมาย ในขณะที่มีการรับสารจึงไม่จำเป็นต้องเป็นความหมายชุดเดียวกัน

การแสดงออกในทางที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐของผู้รับสาร อาจแสดงออกผ่านการนิ่งเฉย หลบหลีก คัดค้าน ไปจนถึงต่อต้านกับสิ่งที่รัฐพยายามเสนอให้เสมอมา ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับอุดมการณ์กระแสหลักที่ถ่ายทอดจากรัฐผ่านสื่อ (Dominant ideology / dominant discourse) จะมีวิธีหลบหลีกต่อต้าน (resist) การควบคุมความคิดของรัฐหรือกระทั่งการตอบโต้คัดค้าน (subvert) ในประเด็นดังกล่าว Stuart Hall (1982) เคยทำการศึกษาการตอบโต้ครอบงำ

ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานและชนชั้นที่เสียเปรียบในสังคมหรือคนเชื้อชาติอื่น ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อ (textual analysis) ควบคู่กับการเก็บข้อมูลแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) โดยสรุปว่าการนึ่งเฉย หลบหลีก คัดค้าน ไปจนถึงต่อต้านเป็นการตอบโต้การครอบงำวิธีหนึ่ง

ในสภาพความเป็นจริง แนวความคิดของประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงสวนทางกับข้อมูลที่รัฐชี้แจงอยู่เสมอ โดยในกลุ่มคนไทยอิสลามมีแนวโน้มอย่างมากที่จะเห็นด้วยว่า ข้าราชการส่วนใหญ่ไม่มีความเข้าใจต่อวัฒนธรรมมลายูและศาสนาอิสลาม โดยความแตกต่างด้านความคิดสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในทัศนะที่ว่า เจ้าหน้าที่รัฐมักจะปฏิบัติต่อชาวมุสลิมอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งในกลุ่มไทยมุสลิมมีความเห็นด้วยกับทัศนะดังกล่าวค่อนข้างมาก ส่วนทัศนะต่อการประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่และการส่งทหารเข้าปฏิบัติการ โดยภาพรวมคนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินการดังกล่าว แต่เมื่อแยกดูตามกลุ่มศาสนาในกลุ่มคนไทยพุทธและคริสต์ คนส่วนมากรู้สึกเห็นด้วยกับการประกาศกฎอัยการศึกและการดำเนินการของฝ่ายทหารในพื้นที่ แต่ทัศนะของกลุ่มชาวไทยอิสลามกลับตรงกันข้าม ในกลุ่มดังกล่าวมีคนจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยกับกฎอัยการศึกและปฏิบัติการของทหาร ในขณะที่คนในกลุ่มไทยอิสลามส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นด้วยกับกฎอัยการศึก (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2548)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ยังคงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจต่อการทำงานของอุดมการณ์กระแสหลัก ในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ รวมถึงท่าทีของรัฐต่อการแก้ปัญหาชายแดนภาคใต้ที่ถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์และศึกษากระบวนการรับรู้ การตีความ เสียงสะท้อน - ปฏิกริยา ของผู้รับสารต่อกรณีดังกล่าวว่าเป็นอย่างไร ซึ่งคำตอบที่ได้จากการตีความของผู้รับสารในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีสื่อมวลชนของรัฐ จะนำไปสู่การตอบคำถามว่าการเสนอข่าวของรัฐได้นำไปสู่การแก้ปัญหาอันหมายถึง ความสมานฉันท์ตามที่สังคมไทยคาดหวัง โดยแท้จริงหรือไม่

1.2 ปัญหานำวิจัย

1. การรายงานข่าวภาคถ่ายทอดของกรมประชาสัมพันธ์ นำเสนอและสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐต่อ กรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและการชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบอย่างไร
2. ผู้รับสารในพื้นที่ชายแดนภาคใต้อ่านความหมายต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย กรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและการชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบของรัฐอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวบท (Text) รายการข่าวภาคออกอากาศของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ กรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและการชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ
2. เพื่อศึกษาการอ่านความหมายของผู้รับสารในพื้นที่ชายแดนใต้ต่อการเสนอข่าว กรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและการชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ ของรายการข่าวภาคบังคับของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

1.4 ข้อสันนิษฐาน

รัฐใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ในการเสนอข่าวเพื่อสร้างความชอบธรรมของรัฐ กรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและกรณีชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบและผู้รับสารในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่รับฟังสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย แต่ละกลุ่มมีการถอดรหัสความหมายที่แตกต่างกันออกไป

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาตัวบท (Text) ไว้คือข่าววิทยุที่ถ่ายทอดของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ที่เป็นข่าวภาคบังคับที่ทุกสถานีวิทยุกระจายเสียงต้องทำการออกอากาศ ทั้ง 2 ช่วง คือ ข่าวภาคเช้า (07.00 -07.30 น.) และภาคค่ำ (19.00-19.30 น.) ตั้งแต่วันที่ 28 มีนาคม 2547 ถึง วันที่ 27 พฤษภาคม 2547 และวันที่ 25 กันยายน 2547 ถึงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2547 เหตุการณ์ละ 61 วัน (ก่อนและหลังเหตุการณ์ละ 30 วัน)
2. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ที่เกี่ยวกับกรณีกรณีการยึดมัสยิดกรือเซะและกรณีชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบเท่านั้น

1.6 นิยามศัพท์

จังหวัดชายแดนภาคใต้

หมายถึง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสซึ่งมีประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมลายูมุสลิม ซึ่งมีประวัติศาสตร์ร่วมกันในความเป็นรัฐอิสระปัตตานี

กรณีกฎือเซะ

หมายถึง เหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 กลุ่มคนไม่ทราบฝ่ายบุกเข้าโจมตีฐานที่มั่นของเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ 10 จุดในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและสงขลาในบางอำเภอและมีกลุ่มหนึ่งได้หลบหนีเข้าไปในมัสยิดกรือเซะจังหวัดปัตตานีและใช้ในเป็นฐานที่มั่นก่อนจะถูกทหารโจมตีจนทำให้ผู้ก่อการเสียชีวิต 106 ศพ

กรณีตากใบ

หมายถึง เหตุการณ์เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐสลายการชุมนุมของประชาชนประมาณ 3,000 คน ที่ชุมนุมประท้วงกันที่หน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เพื่อเรียกร้องให้ทางราชการยินยอมการขอประกันตัวชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน ผลทำให้มีผู้เสียชีวิตขณะสลายการชุมนุม 6 คน และเสียชีวิตระหว่างลำเลียงผู้ถูกจับกุม 79 คน

ข่าววิทยุภาคถ่ายทอด

หมายถึง ข่าวภาคบังคับของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ที่ออกอากาศในช่วงเวลา คือ ภาคเช้า (07.00 – 07.30 น.) และภาคค่ำ (19.00 – 19.30 น.)

ผู้รับสาร

หมายถึง กลุ่มผู้ฟังรายการข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่มหลักคือ 1. ชาวบ้าน (ไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู , ไทยพุทธ) 2. ผู้นำทางความคิด (ผู้นำศาสนา, พระสงฆ์, นักศึกษา, สื่อมวลชน) 3. เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งรับผิดชอบในพื้นที่ (ทหาร, ตำรวจ, เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง)

การทำงานของตัวบท

หมายถึง ลักษณะของเนื้อหาผ่านสื่อมวลชนที่ ผ่านการใส่รหัสความหมาย - อุดมการณ์ - ความชอบธรรมของรัฐตามแต่ที่ผู้ส่งสารต้องการ

การถอดรหัสของผู้รับสาร

หมายถึง การตีความหรืออ่านความหมาย ตามแนวคิด Encoding & Decoding ของ Stuart Hall ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ 1.การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา 2.การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต้องต่อรองความหมายเสียใหม่ ที่แตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร 3.การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต่อต้านหรือขัดแย้งกับความหมายที่ผู้ส่งสาร

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการศึกษา

1. เพื่อเข้าใจการทำงานสื่อของรัฐในการเสนอข่าวปัญหาชายแดนภาคใต้
2. เพื่อความเข้าใจผู้รับสารในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ซึ่งปัจจุบันยังมีข้อมูลด้านการสื่อสารมวลชนน้อยมาก
3. เป็นการสะสมองค์ความรู้ เพื่อความเข้าใจในปัญหาชายแดนภาคใต้อีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะแง่มุมด้านการสื่อสารมวลชน
4. คำตอบที่ได้จากการตีความของผู้รับสารในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ จะนำไปสู่การตอบคำถามว่าการเสนอข่าวของรัฐได้นำไปสู่การแก้ปัญหาในแนวทางสมานฉันท์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยแท้จริงหรือไม่